

Узагальнення практики Козятинським міськрайонним судом Вінницької області щодо особливості розгляду кримінальних справ щодо неповнолітніх у 2019 році.

Злочинність неповнолітніх є актуальною проблемою в Україні, оскільки на даний час прослідковується тенденція збільшення відсотку кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами, що свідчить про тенденції її розвитку в майбутньому.

Становище в Україні в цілому, безробіття та інші фактори негативно впливають на формування молодого покоління.

При розгляді проблеми злочинності серед неповнолітніх, необхідно особливу увагу приділяти сукупності обставин та факторів, що сприяють підвищенню її рівня. Особливу, а можливо, найважливішу роль в цьому відіграє середовище, в якому знаходиться неповнолітня особа, зокрема мікроклімат сім'ї, та соціальних груп, в яких більшу частину свого часу перебуває неповнолітній.

Негативний вплив на формування особистості неповнолітнього має неналежний контроль з боку суспільства, а саме відсутність зацікавленості у відвідуванні навчальних закладів та різноманітних спортивних, культурних секцій та факультативів, алкоголізм і наркоманія серед однолітків тощо.

Надзвичайно велике значення для профілактики злочинності серед неповнолітніх має діяльність судів, що здійснюють кримінальні провадження.

Правові заходи, які суди застосовують стосовно неповнолітніх, покликані та здатні запобігати вчиненню ними нових кримінальних правопорушень та сприяти виправленню підлітків.

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх, як зазначено в ст. 484 КПК України, визначається загальними правилами КПК для провадження кримінальних справ, з урахуванням особливостей, передбачених главою 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх». У зазначеній главі містяться норми, якими передбачено підвищення захищеності прав неповнолітніх у кримінальному судочинстві.

Крім норм КПК та КК України, які визначають особливості розгляду кримінальних справ та призначення покарання неповнолітнім, судді Козятинського міськрайонного суду Вінницької області керуються вимогами норм міжнародного, конституційного, цивільного законодавства, Законом України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» від 24.01.1995 року; відповідними роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України, наданими в постановах Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16.04.2004 р. «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» та № 6 від 31.05.2002 року «Про практику розгляду судами справ про застосування заходів виховного характеру», листом Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ № 223-1134/0/4-13 від 18.07.2013 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх».

Кількість справ про злочини, вчинені неповнолітніми, розглянутих у 2019 році, їх питома вага до загальної кількості розглянутих кримінальних справ за відповідний період.

Загальна кількість розглянутих Козятинським міськрайонним судом Вінницької області кримінальних справ за 2019 рік становила - 204, тоді як за звітний період 2018 року така кількість справ становила - 191. Кількість розглянутих справ про злочини, вчинені неповнолітніми у 2019 році становила - 16 щодо 8 осіб, у 2018 році, така кількість справ становила -17 щодо 10 осіб.

В 2019 році кримінальні правопорушення було вчинено неповнолітніми у віці від 14 до 16 років 1 особою, з них середньої тяжкості – 1; особи, що вчинили злочини у віці від 16 до 18 років - 7, з них невеликої тяжкості – 2, середньої тяжкості – 4, тяжкі злочини вчинила 1 особа.

Протягом 2019 року у Козятинському міськрайонному суду Вінницької області перебувала 1 справа, у якій разом із повнолітніми підсудними підозрювалися неповнолітні особи. Але матеріали кримінального провадження по ним не виділялись. Це викликано тим, що це сприяло швидкому та неупереженому розгляду справи та відповідало інтересам учасника процесу, крім того, неповнолітні визнавали свою вину.

А також за 2019 рік Козятинським міськрайонним судом Вінницької області розглянуто 8 справ відносно 7 осіб про застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру, тоді як 2018 році така кількість справ становила – 5 відносно 4 осіб.

При призначенні підготовчого судового засідання та судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень стосовно неповнолітніх слідчі судді та судді, в основному, дотримуються вимог ст. ст. 314, 316, 398, 401 КПК України.

При призначенні до розгляду справ, щодо неповнолітніх, судьями Козятинського міськрайонного суду Вінницької області до підготовчого судового засідання справи призначалися у встановлений законом п'ятиденний строк (ч. 1 ст. 314 КПК України) з дня їх надходження до суду, а до судового розгляду справи призначалися не пізніше десяти діб (ч. 2 ст. 316 КПК України) після постановлення ухвали про його призначення.

Матеріали кримінальних проваджень стосовно неповнолітніх розглядаються в розумні строки, випадків відкладення судових засідань без поважних причин, тяганини не спостерігається.

Виконання судами вимог п.п. 1, 2 ст. 52 КПК України щодо забезпечення обов'язкової участі в судовому розгляді захисника з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення сумнівів у тому, що особа є неповнолітньою, повідомлення законного представника та представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей.

В ході проведення узагальнення встановлено, що судді Козятинського міськрайонного суду Вінницької області дотримуються вимог ст. 488 КПК України з метою забезпечення прав і законних інтересів неповнолітнього та досягнення попереджувальних результатів судового процесу, своєчасно та належним чином забезпечують обов'язкову участь захисника, повідомляють представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей про час та місце розгляду справи, викликають представників служб у справах неповнолітніх в судові засідання, а там де підсудні працювали чи навчались, то також і представників підприємств, установи та організацій, в яких навчалися чи працювали неповнолітні. Участь представників зазначених установ сприяє всебічному з'ясуванню даних про особу неповнолітніх, виявленню причин і умов, що призвели до вчинення злочину, дослідженню умов, в яких виховувались чи навчались неповнолітні, сприяє активізації профілактичної роботи з даною групою населення та забезпечує контроль за поведінкою неповнолітніх у період відбування покарання, яке не пов'язане з позбавленням волі.

Крім обставин, встановлення яких є обов'язковим під час провадження у кримінальному провадженні, які визначаються ст. 91 КПК України, у справах про злочини вчинені неповнолітніми відповідно до ст. 485 КПК України також з'ясовувалися детально повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними; ставлення до вчиненого діяння; умови життя та виховання неповнолітнього обвинуваченого; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Під час розгляду кожного провадження судом з'ясовувались умови життя та виховання неповнолітніх, ретельно досліджувалися причини та умови, які сприяли вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення, з'ясовувалися умови життя та виховання неповнолітнього підсудного, сімейно-побутові умови, обставини оточення, інтереси та поведінка неповнолітніх осіб

вдома та в школі, ставлення неповнолітнього до вчиненого діяння, їх перебування на обліках, притягнення до адміністративної відповідальності, тощо. З'ясуванню вказаних питань значно сприяють висновки служби у справах дітей, пояснення вчителів.

Для з'ясування віку неповнолітнього використовувались копії свідоцтв про народження, паспортів, для з'ясування стану здоров'я неповнолітніх обвинувачених до справ долучались довідки з лікувальних закладів, в тому числі і щодо перебування останніх на обліку в наркологічному та психоневрологічному кабінетах лікарень.

З узагальнення матеріалів кримінальних проваджень випливає, що вікові особливості неповнолітніх значно впливають на мотивацію їхніх вчинків. Такими особливостями є: недостатній життєвий досвід; схильність до наслідування; вплив на них оточуючих, особливо дорослих осіб; бажання показати себе самостійним і намагання звільнитися від контролю та опіки з боку батьків, вихователів; специфічне трактування таких понять, як сміливість, чесність, дружба; неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій; недостатній розвиток, а інколи і повна відсутність критичного ставлення до своїх вчинків та вчинків інших.

Судова практика свідчить про те, що у сім'ї, в якій неповнолітній був свідком пияцтва, злослів'я, бійок між батьками, він засвоює такі ж принципи поведінки і надалі сам починає так ставитися до інших.

Особлива увага приділялась наявності дорослих підбурювачів та співучасників. Як свідчить практика, вони є в більшості випадків. При цьому суд встановлював не лише їх наявність, а й причинний зв'язок між їхніми діями та наслідками. Судом ретельно з'ясовувався характер взаємовідносин між дорослими і підлітками, оскільки ці дані мають велике значення для з'ясування ролі дорослого у втягненні неповнолітнього у вчиненні злочину.

Протягом 2019 року судові провадження за участю неповнолітніх в Козятинському міськрайонному суді Вінницької області здійснювалися у відкритих судових засіданнях.

Виклик неповнолітніх обвинувачених в основному здійснювався судами через їх батьків або інших законних представників. Повістки про виклик неповнолітніх осіб, вручались батькам, матерям, усиновлювачам або законним представникам.

Під час здійснення правосуддя за досліджуваний період, не виникало додаткових питань щодо виклику неповнолітніх у справах про кримінальних правопорушення вчинені неповнолітніми. Випадків затягування судового процесу через неявку обвинувачених не було.

До неповнолітніх застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять тощо. Система запобіжних заходів, закріплена у КПК України, дозволяє органам досудового слідства та суду застосовувати їх з урахуванням тяжкості злочину, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа, її віку, стану здоров'я, сімейного та матеріального стану, виду діяльності, місця проживання та інших обставин, що її характеризують.

Відповідно до ст. 176 КПК України такими запобіжними заходами є особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою. Згідно зі ст. 493 КПК України до неповнолітніх обвинувачених, крім запобіжних заходів, передбачених ст. 176 цього Кодексу, може застосовуватись передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд цієї установи.

Взяття під варту обирається до неповнолітнього лише за наявності підстав вважати, що інші, менш суворі запобіжні заходи, можуть не забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків і його належну поведінку.

Аналіз справ зазначеної категорії показав, що Козятинським міськрайонним судом Вінницької області, запобіжні заходи у виді тримання під вартою неповнолітнім не обирався.

Дотримання судьями при вирішенні питань принципів законності, справедливості та обґрунтованості покарання, забезпечення максимальної індивідуалізації покарань щодо кожного неповнолітнього окремо за кожне кримінальне правопорушення та відзначення особливостей застосування положення п. 3 ч.1 ст. 66 КК, яким передбачено визнання пом'якшуючою обставиною вчинення злочину неповнолітнім.

З узагальнення матеріалів кримінальних проваджень вбачається, що до питань, пов'язаних з розглядом кримінальних проваджень стосовно неповнолітніх судді ставляться досить професійно і зважено.

При призначенні покарання неповнолітнім судді приймали до уваги не лише тяжкість правопорушення, а й особливості неповнолітньої особи, розуміючи, що особі, яка вчинила злочин, має бути призначено покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів, враховували умови життя та виховання неповнолітніх, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості розвитку неповнолітніх. При призначенні покарання неповнолітнім, суд, дотримуючись принципу індивідуалізації, за наявності підстав застосовував ст. 69 КК України.

Суддями при призначенні покарання незалежно від того, чи досяг обвинувачений на час розгляду справи повноліття, обов'язково враховувалось неповнолітній вік особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, що відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України є обставиною, що пом'якшує покарання.

Крім цього судом з'ясовувались й особи батьків, опікунів, якщо неповнолітній передавався під їх нагляд та чи можуть вони здійснювати належний нагляд за неповнолітнім.

При призначенні покарання неповнолітнім суд дотримувався принципу індивідуалізації, за наявності підстав розглядав можливість звільнення неповнолітніх від покарання з випробуванням та застосуванням до них примусових заходів виховного характеру.

Виходячи з вищевикладеного та зважаючи на те, що позбавлення волі – це найсуворіше покарання серед видів покарань, які можуть застосовуватися до неповнолітнього суддями при вирішенні питання про призначення покарання неповнолітнім розглядалася насамперед можливість застосування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі.

Суддя Козятинського
міськрайонного суду

В.А. Воронюк